

форми конкретних компетенцій, які мають формувати єдиний стандарт професійної підготовки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Тест є творчим документом, отже, завжди має ознаки оригінальності. Тим не менше, тест для визначення професійної компетентності військовослужбовців повинен стати стандартизованим документом, що має свої усталені конструкції, обсяги та цілі. Укладені рекомендації щодо механізму створення тестових завдань і проекту тесту є базовими, перевіреними практикою численних апробаційних та

контрольних тестувань, дотримання яких дає основу для створення надійного засобу контролю.

Розглянуті вище елементи процесу укладання тестових завдань, проекту тесту і проведення тестування не претендують на вичерпне викладення рецептів вирішення всіх проблем і питань, які постають у практиці проведення тестової діагностики рівня професійної компетенції фахівців. Пошук відповідей на питання, що виникають у процесі розвитку, зокрема, комп'ютерного тестування, будуть предметом подальших досліджень.

Література:

1. Аванесов В. С. Композиция тестовых заданий / В. С. Аванесов. — М.: Центр тестирования Минобразования РФ, 2002. — 239 с.
2. Андреев А. Б. Компьютерное тестирование: системный подход к оценке качества знаний студентов / А. Б. Андреев. — М.: Педагогика, 2001. — 204 с.
3. Булах І. Є. Основи педагогічного оцінювання. / І. Є. Булах. — К.: Майстер-клас, 2005. — 96 с.
4. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов / П. Клайн.; пер. Е. П. Савченко. — М.: ПАН Лтд, 1994. — 283 с.
5. Standard Test Method for Flatwise Tensile Strength of Sandwich Constructions / American Society for Testing and Materials, West Conshohocken, PA, 2010.

УДК 377.1

О.М. Ієвлєв, м. Львів, Україна / O. Ievlyev, Lviv, Ukraine
e-mail: ievlev_lv@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК РУШІЙНА СИЛА СУЧАСНОГО ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Реформаційні процеси в економіці країни, виникнення ринкових відносин викликали появу ринку праці, що в свою чергу спричинило конкуренцію, а відтак і безробіття. Перебіг цих процесів співпав із трансформацією індустріального суспільства у постіндустріальне, якому притаманний бурхливий розвиток інформаційних технологій, зниження ролі некваліфікованої праці та збільшення її творчої складової, підвищення ролі і значення людського фактору загалом. Одним із шляхів вдалого працевлаштування в цих умовах є формування високого рівня професійної мобільності громадянина, із врахуванням вже набутих ним компетентностей в освітніх закладах будь-якого рівня.

В статті здійснено аналіз основних видів мобільності: соціальної, культурної (соціокультурної), академічної, трудової, виховної – як складових професійної мобільності. Дослідження професійної мобільності в умовах сучасного постіндустріального суспільства свідчить, що вагомість її складових змінюється в залежності від стадії професіоналізації особистості, вже набутих компетентностей, рівня освітнього закладу, в якому відбувається навчання, та інших чинників.

Подальші дослідження мають визначити рівень професійної мобільності студентів професійно-технічних і вищих навчальних закладах, психолого-педагогічні умови її формування, що дозволить розробити професійні (науково-професійні) програми, які забезпечать відповідні компетентності.

Ключові слова: мобільність; соціальна мобільність; культурна (соціокультурна) мобільність; академічна мобільність; професійна мобільність; трудова мобільність, виховна мобільність, професіоналізації особистості, постіндустріальне суспільство.

The occupational mobility as a driving force of a modern postindustrial society

Annotation. The reform processes in the economy, the emergence of market relations challenge the labor market arising, which leads to the competition and thus an unemployment. The course of these processes to coincide with the transformation of the industrial society to the post-industrial, which is typical for the rapid development of information technology, reducing the role of unskilled labor and increasing its creative component, enhancing the role and importance of the human factor in general. The way to successful employment in these circumstances is to develop the high-level of citizens' professional mobility, taking into account the already acquired its competence in educational institutions at all levels.

An analysis of the main types of mobility: social, cultural (social and cultural), academic, labor, educational, etc. – as part of professional mobility is produced. The professional mobility research in the modern post-industrial society suggests that the ponderability of its components varies depending on the stage of professionalization of personality, the already acquired competences, the level of

educational institution in which learning takes place, and other factors.

The further studies should determine the investigation the professional mobility level of students that are studding at professional–technical establishment and higher education institutions, psycho-pedagogical conditions of its formation with the aim to develop the professional (scientific and professional) programs that will provide relevant competences .

Key words: *mobility; social mobility; cultural (socio-cultural) mobility; academic mobility; professional mobility, labor mobility, educational mobility, professionalization of personality, post-industrial society.*

Постановка проблеми. Реформаційні процеси в економіці країни, виникнення ринкових відносин викликали появу ринку праці, що в свою чергу спричинило конкуренцію, а відтак і безробіття. Перебіг цих процесів співпав із трансформацією індустріального суспільства у постіндустріальне, якому притаманно бурхливий розвиток інформаційних технологій, зниження ролі некваліфікованої праці та збільшення її творчої складової, підвищення ролі і значення людського фактору загалом. Водночас в умовах постіндустріального суспільства відбуваються якісні зміни у номенклатурі існуючих професій. Практика свідчить, що час існування професії (проєкту) за окремими спеціальностями може бути меншим за час, який потрібно витратити на підготовку працівника за відповідним фахом.

За таких умов одним із шляхів вдалого працевлаштування є високий рівень професійної мобільності громадянина, із урахуванням уже набутих ним компетентностей в освітніх закладах будь-якого рівня. Безумовно кожному наступному освітньому рівню будуть відповідати свої завдання із формування професійної мобільності.

Тому дослідження професійної мобільності (її складових) та особливостей її формування засобами освіти на сучасному етапі розвитку нашого суспільства є надзвичайно актуальним.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Серед науковців (З. Александрова) існує думка, що тлумачення поняття «мобільність» залежить від історичного періоду, від галузі науки, в якій проводиться дослідження та станом розвитку цієї науки [1, с. 11]. Ретроспективний аналіз наукових досліджень свідчить, що у 20-30-х роках ХХ століття мова йшла переважно про *соціальну мобільність* – зміну індивідом або групою місця, що займається в соціальній структурі (соціальної позиції), переміщення з одного соціального шару (класу, групи) в інший (вертикальна мобільність) або в межах одного і того ж соціального шару (горизонтальна мобільність). Дослідження соціальної мобільності мають витоки в роботах П. Сорокіна. Розглядаючи соціальну стратифікацію, як диференціацію деякої конкретної сукупності людей (населення) на класи в ієрархічному ранзі вчений описує її соціальну, політичну, економічну та професійну складові [8, с. 234].

Проблеми соціальної мобільності в Україні переважно пов'язані не стільки з класовою, релігійною чи гендерною дискримінацією, як із незадовільною роботою «соціальних ліфтів», які б дозволяли більш ефективно використовувати інтелектуальні, творчі та професійні здібності громадян. Як наслідок –

незадоволення діяльності органів влади та міграція населення за межі країни.

Соціальна мобільність безпосередньо пов'язана з *трудовою* мобільністю – здатністю робітника відповідати вимогам розвитку суспільства, рівню розвитку науки, техніки і технології та готовністю до змін або переміщень. При такому підході серед видів трудової мобільності виділяють: професійну, міжорганізаційну, територіальну, внутрішньоорганізаційну та галузеву трудову мобільність.

Трудова мобільність працівника визначається, перш за все, з економічною ситуацією та традиціями країни. У США працівник добровільно, вільно і швидко переміщається на ринку праці, в пошуку затребуваності своєї професії, людського капіталу, оцінюючи вартість своєї праці. Європа має низьку мобільність людського капіталу. Європейський союз перешкоджає переміщенню працівників із поза меж [6].

Відомі дослідження професійних біографій, що свідчать про існування щонайменше 4-х типів кар'єр: стабільний, нестабільний, стандартний, з безліччю спроб. Погіршення економічної ситуації підвищує готовність до змін або переміщень громадян нашої країни. За таких умов мова йде про істотне збільшення кар'єр нестабільного типу та із безліччю спроб.

Переміщення трудових мігрантів із країни в країну робить особливо актуальним питання *культурної (соціокультурної) мобільності*, яка розуміється як якість, процес, результат процесу, критерій оцінювання будь-якого переходу індивіда з одного культурного (соціокультурного) середовища в інше. Такий вид мобільності у закладах освіти може формуватися під час вивчення іноземної мови, зарубіжної літератури, культурних обмінів тощо.

Основою культурної (соціокультурної) мобільності виступає *академічна мобільність*. Це один із небагатьох видів мобільності, високий рівень якої прагне забезпечити наша держава. Академічна мобільність розглядається одним з провідних шляхів інтеграції у європейський освітній та культурний простір і є одним з провідних принципів Болонського процесу.

Відомо, що академічна мобільність в цілому – це інтеграційний процес у сфері освіти, що надає можливість студентам, аспірантам, викладачам брати участь у різноманітних навчальних або навчально-дослідницьких програмах.

Особливого значення в останнє десятиліття набувають дослідження *професійної мобільності*. Цей вид мобільності передбачає готовність фахівця до

зміни професійних завдань, робочих місць, здатність швидко опановувати нові спеціальності.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. В педагогіці професійну мобільність вивчали Н. Альбрехт, Т. Аракелова, В. Горбачев, Л. Горюнова, Ю. Дворецька, А. Дьомін, Е. Зеєр, Б. Ігошев, Ю. Калиновський, С. Каплина, О. Кердяшева, С. Кугель, Н. Манаєва, С. Морозова, Ю. Нестерова, О. Нікітіна, Н. Нічкало, Є. Самоделкин, О. Симончук, Л. Сушенцева, М. Таланчук та ін.

Рівень професійної мобільності визначається, зокрема:

– наявністю (відсутністю) компетенцій та компетентностей (Л. Горюнова, А. Дьомін, Е. Зеєр, Б. Ігошев, Л. Сушенцева);

– наявність у людини певних особистісних якостей і здібностей: соціальної активності, високої адаптивності до різних видів діяльності, креативності, продуктивності мислення тощо (Б. Ігошев, Ю. Калиновський). Частина перелічених якостей відповідають якостям особистості, яка самоактуалізується.

При такому підході невід'ємною складовою професійної мобільності можна вважати *особистісну мобільність*, яка, на думку Ю. Калиновського, включає індивідуальні особливості особистості, котрі дозволяють їй виконувати самоуправління діями з метою найбільш обґрунтованого вибору при вирішенні конкретного завдання [3]. При цьому особистісна мобільність передбачає вимоги до перебігу пізнавальних процесів та особливостей прийняття рішень людиною. Під цим кутом можна розглядати проблеми професійної адаптації, деформації тощо.

Дослідження особливостей пізнання і взаємодії людини з навчальним, виробничим, побутовим середовищами дозволяє вести мову про *когнітивну* (Т. Аракелова), *пізнавальну* (Ю. Нестерова) та *інформаційну мобільність* (Н. Манаєва). Остання є, на нашу думку, більш загальним поняттям та включає когнітивний, операційний та ціннісний компоненти [5, с. 110].

Як слушно зазначає Л. Сушенцева, професійна мобільність виявляється на різних рівнях – на рівні особистісних якостей (комунікативність, самостійність, критичність мислення, здатність до самопізнання і саморозвитку та ін.); на рівні характеристик діяльності (цілевизначення, прогнозування, креативність, рефлексивність та ін.); на рівні процесів перетворення власної особистості, діяльності та навколишнього середовища [9, с. 384].

Таким чином формування мобільності в закладах освіти пов'язане саме з професійною мобільністю, складовими якої можна вважати види мобільності перераховані вище (рис. 1).

У залежності від цільового завдання дослідження можуть розглядатися комбіновані (або інші) види мобільності.

Так, О. Симончук виділяє, як окреме поняття,

міжпрофесійну мобільність, під якою розуміє сукупність конкретних процесів переміщення індивідів між різними професійними групами, які суттєво змінюють предмет, мету і методи діяльності, вимагають перекваліфікації, набуття спеціальних знань і умінь, опанування нової професійної культури, іноді викликають зміни у соціальному статусі, способі та стилі життя; та пов'язує її із зміною соціальної ідентичності [7, с. 7].

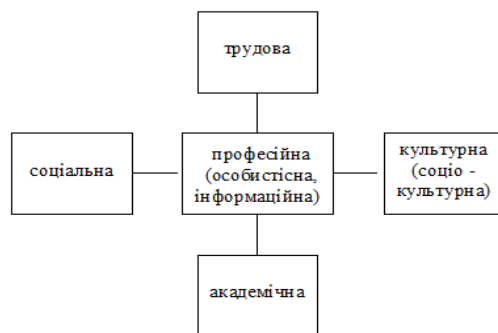

Рис. 1. Складові професійної мобільності

В свою чергу, В. Горбачов досліджуючи соціально-професійну мобільність курсанта, визначає її як інтегративну якість особистості, що дозволяє їй бути соціально активною, конкурентоздатною, професійно компетентною, здатною до самореалізації, саморозвитку в мінливих соціальних умовах і модернізації власної професійної діяльності як стратегічної мети життя [2, с. 144].

Аналіз особливостей навчання в освітньому закладі дозволяє деяким дослідникам вести мову про *виховну мобільність* (М. Таланчук), котра розглядається, як цілісний і динамічний стан особистості, який свідчить про її готовність і здібність взаємодіяти з педагогом, адекватно реагувати на виховний вплив і формуватися у відповідності з поставленим завданням [10, с. 6]. Водночас С. Кугель увів у науковий обіг поняття «*патологічна мобільність*», яке означає втрату наукового потенціалу через, перш за все, перехід вчених з науки в інші сфери діяльності.

Метою статті є обґрунтування значення професійної мобільності як рушійної сили сучасного постіндустріального суспільства.

Виклад основного матеріалу. В умовах постіндустріального суспільства вагомість складових професійної мобільності змінюється в залежності від стадії професіоналізації особистості.

Дослідженням професійного розвитку особистості розкрито у працях Л. Мітіної (адаптивна модель та модель професійного розвитку), Т. Кудрявцева (модель професійного розвитку в залежності від хронологічного віку індивіда), Е. Гінсберга (теорія професійного розвитку), І. Кона (етапи професійного самовизначення), Д. Голланда (професійна спрямованість), Е. Зеєра (соціальна

ситуація професійного розвитку та кризи професійного становлення) та ін.

Особливо актуальними є запропоновані Є. Клімовим стадії професіоналізації особистості в циклі оволодіння людиною однією професією – рис. 2 [4].

На стадії «оптації» закладаються основи культурної (соціокультурної) мобільності. Це стадія підготовки до життя, до праці, свідомого й відповідального планування і вибору професійного шляху. На жаль, значна частина молоді відкладає саме

«свідоме» планування професійного шляху. Про це може свідчити бажання здобувати вищу освіту, а не робітничі професії. За допомогою ефективної профорієнтаційної роботи та відповідного профільного навчання розпочинається формування професійної мобільності. Однак, як існує досвід некритичного впровадження такого навчання, коли профільні класи набираються лише тому, що вони вже створені (відповідними наказами та розпорядженнями) без врахування бажань учнів та рівня їх знань, умінь та навичок.

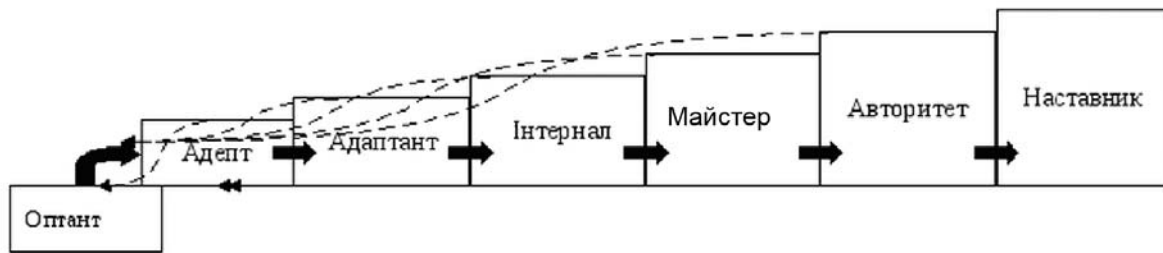

Рис. 2. Стадії професіоналізації особистості в циклі оволодіння людиною однією професією (за Є. Клімовим)

На стадії «оптації» людина, яка втратила роботу або вирішила кардинально змінити сферу діяльності (міжпрофесійна мобільність) знаходиться в ситуації професійного самовизначення. Оптантом може стати і доросла людина. На стадії «адепта» під час різноманітних практик, екскурсій на виробництво, вивчення теоретичного і практичного матеріалу відбувається прийняття системи професійних цінностей. Це має впевнити адепта у правильності власного вибору та забезпечити професійну мобільність випускника на ринку праці. У випадку навчання за межами країни (академічна мобільність) особливо інтенсивно формується культурна (соціокультурна) мобільність.

На стадії «адаптанта» людина знаходиться на початку самостійної професійної діяльності. Людина проходить соціальну, особистісну та професійну адаптації. В залежності від вже набутих компетентностей рівень професійної мобільності сприяє або не сприяє перебігу адаптації.

Опановуючи професійні завдання середнього рівня складності людина переходить на стадію «інтернала». У цей період можуть проявитися суперечності, конфлікти, кризи розвитку. На стадії «майстра» людина, яка вже оволоділа вершинами професійної майстерності, вміє виконувати найскладніші професійні завдання. Якщо вона, до того ж, володіє неформальними лідерськими якостями, вміє переконувати, впливати на колег по праці – має місце стадія «авторитету».

На цих стадіях людина підвищує рівень професійної мобільності, що дозволяє при

відповідному рівні її складових – культурної (соціокультурної), соціальної тощо, просунутися за «кар'єрною драбиною» або успішно відшукати нове робоче місце в іншій установі із більшою зарплатою (у власній країні або поза її межами).

На стадії «наставника» людина, яка володіє вершинами майстерності, має потребу передати свій досвід іншим людям, реально здійснює роль учителя, інструктора по відношенню до нових працівників. Можна припустити, що рівень професійної мобільності на стадії наставника буде стабільним із тенденцією до зниження в силу вікових змін.

Тож, Нині особливого значення набуває думка Є. Клімова про те, що професійне самовизначення не зводиться до одномоментного акту вибору професії і не закінчується завершенням професійної підготовки за обраною спеціальністю, воно триває протягом усього професійного життя.

Висновки і пропозиції. Таким чином дослідження професійної мобільності як рушійної сили сучасного постіндустріального суспільства свідчить, що вона має багато складових із вагомостями, які змінюються в залежності від стадії професіоналізації особистості, вже набутих компетентностей, рівня освітнього закладу, в котрому відбувається навчання та інших чинників.

Подальші дослідження мають визначити рівень професійної мобільності студентів професійно-технічних і вищих навчальних закладах, психолого-педагогічні умови її формування, що дозволить розробити професійні (науково-професійні) програми, які забезпечать відповідні компетентності.

Література:

- 1.Александрова З.И. Психолого-педагогическая подготовка студентов колледжа как средство развития социально-профессиональной мобильности [Текст] : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Александрова Зинаида Игоревна ; Ин-т образования взрослых Рос. акад. Образования. – СПб, 2009. – 26 с.
- 2.Горбачев В.В. Формирование социально-профессиональной мобильности личности курсанта в развивающей среде вуза МВД России : дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Горбачев Владимир Викторович ; Костромской государственный университет имени Н.А. Некрасова. – Кострома, 2009. – 188 с.
- 3.Калиновский Ю.И. Развитие социально-мобильности андрагога в контексте социокультурной образовательной политики региона : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. / Юрий Исаакович Калиновский ; Ин-т образования взрослых РАО, Омск. гос. пед. ун-т. – Омск, 2001. – 46 с.
- 4.Климов Е.А. Основные варианты и фазы развития профессионала // Психология профессионального самоопределения: учеб.пособие для студ.вузов / Е.А. Климов. – М. : Академия, 2004. – С. 248-251.
- 5.Манаева Н.Н. Психолого-педагогическая характеристика информационной мобильности как интегративного качества личности / Н.Н. Манаева // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2015. – №2 (177). – С. 106-110.
- 6.Носкова К.А. Трудовая мобильность: специфический человеческий капитал / К.А. Носкова // Гуманитарные научные исследования. – 2013 : №5 [Электронный ресурс]. – URL: <http://human.snauka.ru/2013/05/3183>.
- 7.Симончук О. В. Міжпрофесійна мобільність та зміна соціальної ідентичності : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 / Симончук Олена Володимирівна ; Нац. акад. наук України, Ін-т соціології. – К., 2000. – 19 с.
8. Сорокин, П. А. Человек. Цивилизация. Общество / П. А. Сорокин; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонова. – М. : Политиздат, 1992. – 543 с.
9. Сушенцева Л. Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія / Лілія Леонідівна Сушенцева ; за ред. Н. Г. Ничкало ; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2011. – 439 с.
10. Таланчук Н.М. Воспитательная мобильность личности и ее формирование / Н.М. Таланчук. – Казань, НИИ НТН АПН СССР, 1981. – 61 с.

УДК 378.14

О.Л. Ільєнко, м. Харків, Україна / O. Ilienکو, Kharkiv, Ukraine
e-mail: lenailienko@yahoo.com

ЗАГАЛЬНІ ТА ФАХОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Метою статті є уточнення основних загальних та фахових компетентностей майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки. Обґрунтовано, що це є передумовою його ефективної професійної підготовки. На підставі аналізу літератури з проблеми наведено список із тридцяти однієї ключової загальної компетентності майбутнього конкурентоспроможного фахівця, серед яких найважливішими є: уміння спілкуватися другою мовою; уміння бути критичним та самокритичним; уміння планувати час та керувати ним; здатність продукувати нові ідеї (творчість); здатність шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел; уміння ідентифікувати, формулювати та розв'язувати задачі; уміння застосовувати знання в практичних ситуаціях; уміння приймати обґрунтовані рішення; уміння працювати в команді; уміння думати абстрактно, аналізувати та синтезувати; підприємницький дух, ініціативність; навички взаємодії та міжособистісні навички; уміння розробляти та керувати проектами; уміння діяти з соціальною відповідальністю та громадянською свідомістю; визначеність та наполегливість при виконанні отриманих завдань та покладеної відповідальності; уміння працювати самостійно; навички використання інформаційних та комунікативних технологій; уміння адаптуватися до нових ситуацій; уміння оцінювати та підтримувати якість виконаної роботи.

Спираючись на вивчення виокремлених в межах проекту Тьюнінг фахових компетентностей у галузі Бізнес, а також на підставі аналізу вимог до знань, вмінь та навичок, що висуваються до фахівця муніципальної економіки в освітньо-професійній програмі підготовки магістра за спеціальностями галузі знань 0305 – Економіка та підприємництво, у статті уточнено основні фахові компетентності майбутнього конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки.

Ключові слова: компетентності, загальні компетентності, фахові компетентності, фахівець, конкурентоспроможний фахівець, муніципальна економіка, професійна підготовка, модель фахівця.

Generic and specific competences of future competitive specialist of municipal economy

Annotation. The aim of the article is to clarify the main generic and subject specific competences of future competitive municipal economy specialist. It is grounded, that this clarification leads to his effective professional training. On the basis of analyses of the corresponding literature the list of key generic competences of a future competitive specialist is provided: ability to communicate in a second language; ability to be critical and self-critical; ability to plan and manage time; ability to produce new ideas (creativity); ability